

## БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

**ШЕТЕЛДІК СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БЕЙІМДЕЛУІ: ТІЛДІК ЖӘНЕ МӘДЕНИ АСПЕКТ**ЖАРИЯЛАНДЫ  
02.10.2023СІЛТЕМЕ  
<https://bilimger.kz/144020/>**ШЕТЕЛДІК СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ БЕЙІМДЕЛУІ: ТІЛДІК ЖӘНЕ МӘДЕНИ АСПЕКТ**

Қазіргі Қазақстан — Көпмәдениетті және көпконфессиялы ел, ол үшін студенттердің академиялық ұтқырлығы жоғары кәсіптік білім беру жүйесінің маңызды сипаттамасына айналды. Елдегі жоғары білім беруді реформалаудың заманауи процестері мәдениетаралық байланыстар неғұрлым кең болса, жоғары білім соғұрлым тиімді және сапалы болатынын түсінуді өзекті етті. Жыл сайын мемлекетіміздің университеттері 137 елден шетелдік студенттерді қабылдайды. Олардың көпшілігі Қытай, Үндістан, Иран, Сирия, Малайзия, Молдова, Түркия, Түрікменстан өкілдері және басқада мемлекеттер болып табылады.

Шетелдік студенттің әрбір нақты тұлғасы қабылданған нормалар жүйесін, көзқарасын, мәдениетінің құндылықтарын қамтиды, ол қалыптасқан этникалық топтың дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын көрсетеді. Сондықтан шетелдік студенттің жаңа әлеуметтік, саяси және экономикалық ортада өзін қалай сезінетінін, жаңа жағдайларға бейімделу процесіне қандай көмек көрсету керектігін, кәсіби білімді игеру деңгейін қалай арттыруға болатындығын түсіну өте маңызды. Шетелдік студенттердің қоршаған ортаның жаңа әлеуметтік-мәдени жағдайларына бейімделу процесінде кездесетін эмоционалдық шығындары мен кедергілері орта мерзімді перспективада оларды оқытудың сәттілігінің, сондай-ақ белгілі бір бейіндегі мамандар ретінде кәсіби өсудің негізгі факторларының бірі болып табылады.

Дегенмен, оқу орындары шетелдік студенттерге жаңа ортаның қиындықтарына жеткілікті көмек көрсетпейді. Әдетте, шетелдік студенттер келесі қиындықтарға тап болады. Олар, тілдік кедергілер, топтағы жаңа мәдени нормалар, академиялық жүктеме және табысты дәлелдеу қажеттілігінің күйзелісі, тиісті әлеуметтік қолдаудың болмауы, жаңа әлеуметтік желіні құру қажеттілігі, кемсітушілік пен қаржылық қиындықтарды жеңу. Нәтижесінде, олардың кейбіреулері академиялық үлгерімі жоқ немесе тіпті үйіне, яғни өз мемлекетіне оралып, мақсатына жетуге үміттенеді. Мұның бәрі шетелдік студенттердің жаңа әлеуметтік-мәдени жағдайларға бейімделу мәселесін

гуманитарлық, психологиялық және әлеуметтік ғылымдардағы маңызды мәселелердің қатарына қосады.

Шетелдік студенттердің мәдениетаралық бейімделуінің теориялық аспектілері жайында немесе «Мәдениетаралық бейімделу» құбылысы туралы айтатын болсақ, ең алдымен, «бейімделу» терминін қарастыруымыз керек. Мәдениетаралық бейімделу немесе оған синонимдік «мәдениетаралық бейімделу», «әлеуметтік-мәдени бейімделу» ұғымдары, ең алдымен, адамның немесе этникалық топтың ол үшін мүлдем жаңа және басқа әлеуметтік-мәдени орта жағдайларына белсенді бейімделу процесі мен нәтижесін білдіреді. Жеке адам деңгейіндегі мәдениетаралық бейімделудің сәтті болуы адамның жаңа ортамен үйлесімділігіне қол жеткізуімен, тіл мен мәдениеттің, дәстүрлер мен нормалардың құндылығын, сондай-ақ мінез-құлық стандарттарын өз бетінше қабылдауымен дәлелденуі мүмкін.

Зерттеу барысына келетін болсақ, категориялық тұрғыдан алғанда, мәдениетаралық бейімделуді әлеуметтік бейімделудің бір түрі деп түсіну керек. Бұл, ең алдымен, осы екі құбылыстың жалпы сипаттамалары мен белгілерінің ұқсастығына байланысты. Сонымен қатар, қазіргі зерттеушілер мәдениетаралық бейімделуді тікелей бейімделу процесі мен нәтижесі ретінде ғана емес, сонымен қатар шетелдіктің, былай айтқанда мигранттың өзінің жағымды эмоционалды және психикалық денсаулығын сақтауы, жаңа әлеуметтік дағдыларды, Дағдылар мен білімді игеруі ретінде түсіндіру керек екенін атап көрсетеді. Мұның бәрі қандай да бір жолмен адамның жаңа тілдік және әлеуметтік ортаға мәдениетаралық бейімделу арқылы сәтті өтуінің анықтаушы көрсеткіші және негізгі критерийі болып табылатынын айта кеткен жөн.

Фин ғалымдары В.Рутен мен М. Коксиен жүргізген зерттеулердің нәтижесінде шетелдіктердің басқа елдегі өмірге бейімделуінің төрт кезеңі анықталды. Біріншісі — реакция кезеңі деп аталады. Ол объект пен жеке тұлға субъектісі арасындағы диссонанспен, әлеуметтік-мәдени белсенділік пен өнімділіктің төмендеуімен, қорғаныс механизмдерінің қалыптасуымен сипатталады. Екіншісі — «әлеуметтік бейімделу кезеңі». Жаңа әлеуметтік-мәдени жағдайларға бейімделудің осы кезеңінде адам өмірлік маңызды функцияларды жүзеге асыру процесінде автоматтандырудың артуын көрсетеді. Екінші көрсеткіштер – есте сақтау қабілетінің нашарлауы, жаңа ақпаратқа назар аударудың әлсіреуі. Адам сөзбе-сөз болып жатқан оқиғалардың шындыққа жанаспайтындығын сезіне алады, бүгінгі күнді мүмкіндігінше тезірек өмір сүруге тырысады.

Бейімделудің үшінші «қарама-қарсы кезеңі» ұзақ мерзімді апатия түрінде болуы немесе агрессияға өзгеруі мүмкін. Бұл кезең регрессивті процестердің жалғасуымен сипатталады. Әдетте, көп жағдайда адамның қажеттіліктері социобиологиялық кезеңдерде, дәлрек айтқанда тамақ, ұйқы, кез-келген ақыл-ой әрекеттерін орындау қажеттілігінің болмауы бағытталған. Яғни күнделікті өмірде кез-келген іс әрекет барысында агрессияның пайда болуы. Төртінші, соңғы кезең- оңалту кезеңі. Бұл кезең әлеуметтік қажеттіліктерді қарқынды қанағаттандырумен, әлеуметтік белсенділіктің

жандануымен және шығармашылық белсенділік қабілетімен сипатталады. Басқа мәдениеттің дәстүрлерін, әдет-ғұрыптары мен стереотиптерін түсіну де бар.

Мамандардың тәжірибесінде канадалық шыққан танымал психолог Дж. Берри. Ол адамның басқа мәдениетке бейімделу процесінде өзінің «негізгі» мінез-құлық репертуарын оңай және еш қиындықсыз өзгерту үшін объективті мүмкіндіктері жоқ деп болжайды. Бұл әрдайым күрделі ішкі қақтығыстардың дамуына әкеледі және әрдайым жаңа әлеуметтік-мәдени жағдайларға бейімделу процесін қиындатады. Сонымен қатар, осы проблеманың пайда болуының негізгі факторлары ретінде Дж. Берри мәдениеттің өзін емес, адам батыратын тікелей мәдениетаралық өзара әрекеттесуді ажыратады.

Осылайша, осы мақаланың аясында жүргізілген талдау елімізде білім алу үшін келген шетелдік студенттердің мәдениетаралық бейімделуі өте күрделі және тармақталған құрылымы бар көп қырлы құбылыс деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Қазақстандық білім беру жүйесінде қолдануға болатын ең тиімді құралдардың бірі, зерттеу көрсеткендей, мәдениетаралық тренинг болып табылады. Оның көмегімен оқу ұжымы ішіндегі шетелдік студенттердің жеке ерекшеліктерін ашу үшін қолайлы жағдайлар қамтамасыз етілуі мүмкін, қазақ мәдениетінің маңыздылығын арттыруға, қазақ ұлттық дәстүрлеріне қызығушылықты арттыруға қол жеткізуге болады деп есептеймін.

**ҚМ АА** Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.